

Alors, demanda-t-il, comment cela s'est-il passé ? As-tu obtenu quelque chose du juge ?

La femme lui répondit en souriant :

Oh ! mon ami ! il ne faut pas toujours croire ce que l'on raconte. Le juge a été charmant. On le disait inébranlable, eh bien ! moi, je l'ébranlai... [7, p. 38].

У відповіді жінки міститься фонетична гра слів, адже за словником прикметник *inébranlable* означає: *qui ne peut être ébranlé; très solide*, тобто «міцний, незламний». Вживання дієслова *ébranler* у *Passé simple*, яке тлумачиться як: «mettre en péril la solidité de quelque chose» означає у переносному значенні «сексуально збудити» [6].

У текстах непристойних оповідань для заміни понять статевий акт широко розповсюджене вживання евфемізмів. У фрагменті оповідання *Le paiement de la dot* невдоволений зять обіцяє батькам своєї дружини кожної ночі «карати» її, якщо вони не віддадуть їй спадщину: «*je vous jure qu'à partir de ce soir, j'en ferai voir de toutes les couleurs à votre fille ! Je la besognerai tant cette nuit et toutes les nuits qui suivront qu'elle ne tardera pas à en mourir*», де дієслово *besogner* – «*exécuter un travail harassant et inintéressant; reïner*» вжито в переносному значенні [6]. Однак покарання, тобто сексуальні стосунки, які у наведеному нижче фрагменті замінені на евфемізм «*jeu de la bête à deux dos*», надзвичайно сподобалися молодій дружині. Скаржитися батькам вона не мала наміру й почувала себе дуже добре:

Dès ce jour, la jeune mariée n'eut plus de cesse avec son époux. De jour comme de nuit, ils passèrent leur temps au jeu de la bête à deux dos. Mais le résultat ne fut pas celui qu'escomptait le jeune homme En effet, la jeune femme n'avait guère l'idée ni le désir d'aller se plaindre de ce que lui faisait subir son mari. Bien au contraire, elle en rajoutait et elle se portait à merveille [7, p. 39].

Дружина мала намір подякувати батькам за те, що вони відмовились дати йому гроші, змусили її чоловіка щочас мати з нею інтимні стосунки, що у тексті замінено на евфемізм: «*verser l'argent de ta dot*», тобто «ділитися з нею його власною спадщиною»:

Aujourd'hui, je vais aller remercier mon père. Je savais bien que mes bons parents finiraient par entendre raison !

– Comment cela ? demanda le mari. De quoi iras-tu les remercier ?

– Parbleu ! dit la jeune femme. *Mais de t'avoir enfin versé l'argent de ta dot!* [7, p. 40].

Надзвичайно поширеним у текстах еротичного фольклору є відображення такого патологічного явища як *incest*. У оповіданні *En famille* йдеться про відносини у родині, зокрема між братом та сестрою, які вступають в інтимні стосунки, щоб зігрітися. Природність та буденність таких відносин підтверджується використанням у тексті виразу: *ils eurent terminé leur petite affaire* «*закінчити маленьку справу*», та дієслова *baiser*, яке у даному кінтексті має пейоративну конотацію: «*avoir des relations sexuelles avec*» [6] :

Quand *ils eurent terminé leur petite affaire*, le garçon dit à sa sœur:

– Tu sais, *tu baïses mieux que maman !*

– *Oui, répondit la sœur, c'est toujours ce que papa me dit* [7, p. 42].

У протизагучі сюжетам про розпусну поведінку в текстах еротичного фольклору представлені сюжети, де висміюються наївність юнаків або дівчат, які не мають уявлення про статеві відносини. Так у оповіданні *Comment recoudre un poucelage* дівчинка розповідала своєму кузену, як треба себе поводити, щоб не загубити свою цнотливість:

Ma mère m'a bien recommandé de prendre garde à mon poucelage. Il paraît qu'aux assemblées on est exposé à le perdre. Je me demande ce qu'il faut faire pour le conserver.

– Est-ce que ta mère ne t'a pas enseigné un moyen.

– Elle m'a recommandé, répondit-elle de bien serrer les cuisses [7, p. 107].

У французькій мові відбувалися процеси трансформації традиційної інвективи [2, p. 116]. Інвектива – це грубі, лайливі непристойні слова, вирази пози жести. Інвектива присутня у всіх без винятку мовах і культурах і за спостереженням дослідників несе цікаву інформацію про ментальність того чи іншого етносу. І, власне «набір» інвектив кожного етносу демонструє систему архаїчних норм і табу які відмінні в етносі, як от лексеми *merde, pisser, chier, peter*. Превалювання інвектив скатологічного характеру (тобто пов'язаних з природними відправленнями організму, а також відповідними частинами тіла), характерне для тих народів, у культурі яких високо цінувалися охайність і чистоплотність. Народи, в культурному існуванні яких домінували інші пріоритети, спрямовували інвективну енергію на статевий акт.

Висновки і перспективи дослідження. На підставі здійсненого дослідження можемо зробити висновок, що обценна лексика є невід'ємною складовою лінгвокультурного коду кожного етносу. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у відтворенні когнітивної карти французького еротичного фольклорного дискурсу.

Література:

1. Бахтин М. Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. – М., 1990. – С. 25
2. Гранкова Н. Н. Прагматические особенности инвективной лексики. // Перевод и сопоставительная лингвистика: Периодический научный журнал / Отв. Ред. А. Б. Шевнин – Екатеринбург : Уральский гуманитарный институт 2007. – С. 116–119.
3. Красилов М. І. Етнолінгвістичні підходи до вивчення сороміцького фольклору / М. Красилов. – Рецензія на збірник «Українські сороміцькі пісні». – Харків, 2003. – С. 133–136.
4. Руснак І. Є. Український фольклор: навч. посіб. / І. Є. Руснак. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 304 с.
5. Antidote Druide : correcteur, dictionnaires, guides [Електронний ресурс]. – Québec, Druide informatique, 2009 [7]. – Електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги: Windows, Mac OS X, GNU/Linux. – Назва з титул. екрану.
6. Trésor de la langue française [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://atilf.atilf.fr/tlf.htm>.
7. Markale J. Contes populaires grivois des pays de France / Markale J. – Edition du Rocher, 1997. – 259 p.

УДК 373.3:81'23

О. В. Іванова,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

МОВНА КАРТИНА СВІТУ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Висвітлено питання мови як складової культури особистості, нації, народу; подано загальні характеристики картини світу, дослідження вчених про мовну картину світу; проаналізовано сутність мовної картини світу; порівняно й розмежовано наукову і наївну картини світу; описано лінгвістичні інтерпретації наївних моделей світу.

Ключові слова: мовна картина світу, наївна картина світу, лінгвістика, особистість, свідомість, народ.

Раскрыт вопрос языка как составной культуры личности, нации, народа; представлены общие характеристики картины мира, исследования ученых о языковой картине мира; проанализирована сущность языковой картины мира; сравнены и разграничены научная и наивная картины мира; описаны лингвистические интерпретации наивных моделей мира.

Ключевые слова: языковая картина мира, наивная картина мира, лингвистика, личность, сознательность, народ.

The language reflects the accumulated experience of mankind; it is the mental mirror of cultural values. The question of the language as the culture of a person, nation and nationality is opened. The totality of people's conceptions about the world, historically rooted in the linguistic consciousness of the collective, holistic image of the world, in whose formation involves all the psychological side of human activities represent a picture of the world. In the scientific world picture of the world is understood as a holistic image of the world, which is the result of all spiritual man's world, and not some part of it. In the course of personal development person acquires, on the one hand, those elements of the world picture, characteristic of a particular society, there are certain stereotypical views of people with whom a person identifies himself. On the other hand, my own experience of knowing the world creates a personalized view. The formation of the picture of the world in the consciousness of the individual, multi-level formation affects the result of this process, because this picture is not something homogeneous. General characteristics of worldview and scientists' worldview researchers are presented; essence of the language worldview is analyzed; scientific and naïve worldview are compared and divided; linguistic interpretations of naïve models of the world are described. So, modern research language picture of the world in linguistic science develops in several ways. These are the systematization and analysis of ideological, or philosophical, cultural, mental, mythological concepts in broad language space.

Key words: language worldview, naïve worldview, linguistic, person, consciousness, nationality.

Постановка проблеми. Мова як інструмент вербальної комунікації є важливою й невід'ємною частиною культури, і всі особливості її структури та функціонування можуть уважатися транслятором культури певного мовного колективу. Мова водночас виступає і складовою культури народу й її знаряддям. Культура народу відображається в мові, а мова вербалізує ключові поняття культури, відтворюючи їх у словах. Таким чином мова створює суб'єктивний образ об'єктивного світу.

Сукупність уявлень людей про світ, що історично склалися в свідомості мовного колективу, цілісний образ світу, у формуванні якого беруть участь усі сторони психологічної діяльності людини становлять собою картину світу. Поняття «картина світу» використовується представниками різних наук: філософією, психологією, культурологією, гносеологією, лінгвістикою. Конкретизуючись додатковими визначниками – «наукова», «історична», «фізична», «біологічна», «наївна», «мовна» тощо, поняття «картина світу» є предметом дослідження ще більшої кількості галузей наукових знань. Разом із тим, міцно вкарбувавшись до розряду «робочих» понять, воно залишається метафорою, не завжди отримує достатньо чітке й однозначне тлумачення навіть у сфері фахівців одного профілю.

Аналіз останніх досліджень із даної проблеми. Термін «картина світу» був уведений Г. Герцем на межі XIX – XX століть, який застосовував його до фізичного світу. В Герц трактував це поняття як сукупність внутрішніх образів зовнішніх об'єктів, що відображають суттєві властивості об'єктів [7, с. 12].

Але дослідження мовної картини світу залишається досить невизначеним феноменом, якому присвячена велика кількість робіт учених всього світу, зокрема: В.В. Воробйова, Є.В. Іванова, Ю.М. Караулов, О.А. Корнілов. Суттєвих успіхів у дослідженні мовних картин світу досягнуто дослідниками наукового напрямку «Логічний аналіз мови» (Н.Д. Арутюнова, Т.В. Булигіна, А.С. Кравець, О.Д. Шмельова, О.В. Падучева, Н.К. Рябцева, Т.В. Радзієвська та ін.). Дослідженнями ж національних «наївних» знань про реалії займалися Ю.Д. Апресян, К.С. Яколева, В.О. Плунгян.

Сучасні автори картину світу визначають як глобальний образ світу, що лежить в основі світогляду людини, тобто виражає суттєві властивості світу в розумінні людини в результаті його духовної й пізнавальної діяльності [7, с. 21].

Мета статті полягає у вивченні мовної картини світу, у визначенні її впливу на свідомість особистості та народу в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. У лінгвістиці картина світу представляє собою певним чином оформлену систематизацію плану змісту мови. Будь-яка національна мова виконує декілька основних функцій: функцію спілкування (комунікативну), функцію повідомлення (інформативну), функцію впливу (емотивну), а також функцію фіксації й зберігання всього комплексу знань і представників певної мовної спільноти про світ. Таке універсальне, глобальне знання є результатом роботи колективної свідомості, зафіксованої в мові, перш за все в його лексичному і фразеологічному складі. Але, в той же час, існують різні види людської свідомості: індивідуальна свідомість окремої людини, колективна традиційна свідомість нації, наукова свідомість.

У науковому світі картина світу розуміється як цілісний образ світу, що є результатом усього духовного світу людини, а не якоїсь її частини.

«Картина світу» народу – це «сукупність наукових знань про світ» [3, с. 21], «глобальний образ світу, що виникає у людини в процесі всіх її контактів зі світом, що характеризується неймовірною різноманітністю» [8, с. 19–20]. Іншими словами, людина намагається замінити реальний світ картиною, створеною «в собі», тобто у власній свідомості, й тим чи іншим чином оформленою, матеріалізованою в науковій теорії, класифікації, у творах мистецтва.

М. Хайдеггер писав: «Що таке картина світу? Очевидно, зображення світу. Але що називається тут світом? Що означає картина? Світ виступає космосом, природою. До світу належить й історія. І все ж навіть природа, історія й обидві вони разом в їх взаємопроникненні не вичерпують світу. Під цим словом розуміється й основа світу, незалежно від того, як мислять її відношення до світу» [8, с. 49]. Для Хайдеггера проблема формування картини світу тісно пов'язана зі світосприйняттям, адже якщо «світ стає картиною, позиція людини розуміється як світогляд» [8, с. 228].

М. Хайдеггер зробив важливий висновок, що людина відображає, складає для себе картину світу і діє як суб'єкт історичного процесу [8]. Для нього поняття картини світу нерозривно пов'язане з людиною як суб'єктом пізнання й зміни світу.

Термін «мовна картина світу» вперше увів у мовознавство німецький учений Л. Вайсгербер, який зазначав, що в кожній мові міститься особливе світосприйняття, кожна мова складає єдність (цілісність) світогляду, оскільки вона містить вираження всіх уявлень, що кожен народ створює про навколишній світ, і всіх його відчуттів, які світ у нього викликає.

Мовна картина світу – це відображений засобами мови образ свідомості-реальності, модель інтегрального знання про концептуальну систему уявлень, репрезентованих мовою [5, с. 44]. Мовну картину світу відмежовують від концептуальної чи когнітивної моделі світу, що є основою мовного втілення, словесної концептуалізації сукупності знань людини про світ.

Сутність мовної картини світу антропоцентрична, вона передає не лише образ світу сам по собі, а й фіксує правила орієнтації людини у світі, формує стереотипи сприйняття. У мові відображено накопичений досвід людства, вона виступає «ментальним дзеркалом» національно-культурних цінностей. Завдяки мові людина виражає і пізнає саму себе, водночас виступаючи в ролі представника етнічної свідомості. Саме мовна картина світу обумовлює комунікативну поведінку, розуміння зовнішнього і внутрішнього світу людини.

Ю. Д. Апресян мовну картину світу називає наївною в тому розумінні, що наукові визначення і мовні тлумачення не завжди співпадають за обсягом і навіть змістом (маються на увазі такі слова, як *атом, світло, тепло, швидкість, енергія* тощо). Кожна етнічна мова виступає ключем до самобутньої картини мовного світу, що відображена людською свідомістю і семантикою загальнонародної мови. Концептуальна картина світу постійно змінюється, відображуючи результати пізнавальної й соціальної діяльності, на відміну від мовної. Окремі фрагменти мовної картини світу ще довго зберігають давні, застарілі уявлення людей про світотворення. Так, давні уявлення людей про те, що земля плоска, ми відтворюємо в таких виразах, як *сонце встає, заходить, ховається, сідає, котиться* тощо. Мовна заборона на найменування потойбічних сил, що чинить різні дії над людиною й природою, залишила свій відбиток у безособових формах дієслів: *знобить, морозить, холодом обдає, в жар кидає, світає, моросить* та ін. Жодна з мов не виключила зі свого словникового складу словосполучення чорний колір після того, як фізики встановили, що чорний колір – це не колір, а відсутність будь-якого кольору.

Саме людським фактором, тобто відношенням людини до будь-якого предмета чи явища світу на певному етапі оволодіння цим світом, а також багатоманітністю світу й можливостями його сприйняття пояснюється не лише вибір найменувань для нього, а й спосіб його опису.

У ході особистісного розвитку людина засвоює, з одного боку, ті елементи картини світу, що характерні для певного соціуму, тобто певні стереотипні уявлення народу, з яким особистість себе ідентифікує. З іншого боку, власний досвід пізнання світу створює індивідуальні уявлення. Специфіка формування картини світу в свідомості індивідуума, багаторівневість формування накладає відбиток на результат цього процесу, оскільки ця картина не є чимось однорідним [6, с. 112].

Розвиток мови, що пристосовується до нових потреб спілкування, виражається в збільшенні словникового складу мови, кількості значень слів, у широкому застосуванні еліптичних структур і різного роду аббревіатур, у поглибленні семантичної диференціації синонімічних засобів, у стилістичній спеціалізації мовних засобів.

Із приводу концептуалізації світу мовою, Р. Ладо слушно зазначив: «Існує ілюзія, властива іноді навіть освіченим людям, начебто значення однакові в усіх мовах і мови відрізняються лише формою вираження цих значень. Значення, в яких класифікується наш досвід, культурно детерміновані, так що вони суттєво варіюють від культури до культури» [4, с. 34-35]. Національні мовні картини світу, у тому числі і семантичні системи мов, ніколи повністю не співпадають, тобто кожен народ має свої особливості соціального досвіду. До того ж кодування інформації мовою відбувається не прямолінійно. Дійсність неоднаково відображена в різних мовах у зв'язку з неоднаковими умовами матеріального й суспільного життя людей. Окрім значень слів варіюється й склад лексики. Специфіка цього варіювання складає суттєву частку специфіки мовних картин світу. Ф. Боас, представник американської школи етнолінгвістики, зазначав, що «особливості мови вочевидь відображаються в поглядах і звичаях народів» [9, с. 73].

Для лінгвістичного підходу важливим є розмежування двох типів картин світу – «наукової» й «наївної». Наукова картина світу зумовлена таким сприйняттям, що опосередковане науковим знанням. Мова науки зазвичай аналізується не в плані з'ясування його концептуального статусу, а в плані прикладного опису окремих термінологій. «Наївна» картина світу формується в свідомості носія мови у процесі безпосереднього пізнання реального світу під впливом і в категоріях його національно-мовного, історичного та культурного досвіду. «Наївні» картини світу (або «донаукові») – це й є мовні картини світу. Образ реальності, втілений у мові, суттєво відрізняється від того, який відтворюють наукові картини світу. Даючи характеристику цим розбіжностям, Ю. Д. Апресян зазначає, що наївні уявлення не завжди є примітивними. У багатьох випадках вони не менш складні й цікаві, ніж наукові. Такими, наприклад, є наївні уявлення про внутрішній світ людини. Вони віддзеркалюють досвід інтроспекції десятків поколінь протягом багатьох тисячоліть і здатні бути надійними провідниками у цей світ [1, с. 24].

Сучасне дослідження мовних картин світу в лінгвістичній науці розвивається в кількох напрямках. Передусім, це систематизація й аналіз «світоглядних», або філософських, культурних, ментальних, міфологічних концептів (наприклад, «віра», «істина», «доля», «образ») у широкому мовному просторі: у повсякденному вжитку, в мовній свідомості носіїв мови, художній літературі тощо.

Напрямок етноцентричного дослідження, в основу якого покладено ідею про те, що мова є національно-специфічним феноменом, при цьому в ній відображено не лише особливості природно-культурних умов «буття» мови, але й своєрідність національного характеру, що зумовлює структуру мовних моделей концептуалізації світу. Мета етноцентричних досліджень полягає у вивченні властивостей національного характеру через особливості національної мови.

Національно-специфічні «наївні» знання про певні реалії є однойменними з науковими галузями знань про такі ж самі реалії, такі, як наприклад, наївна геометрія, фізика, етика, психологія, анатомія тощо. Головна мета таких досліджень полягає у виявленні головних ознак пояснюваних реалій у наївних картинах світу з погляду системно-лексикографічного опису цих реалій, оскільки наївні уявлення у вищезазначених галузях не є хаотичними, а утворюють певні системи.

Лінгвістичні інтерпретації наївних моделей світу дають змогу відкривати національно-специфічні універсалиї в семантиці природних мов, установлювати внутрішні закони формування мовних значень, що є важливим чинником для розробки нових методів лексикографічного тлумачення слів. Як зазначає В. М. Манакін «мова кожного народу – це його власний всесвіт, межі якого визначені також і межами природи, в якій живе людина. Тому людина дає назви тим риbam, квітам, птахам, звірам, місцевості й території, які їй відомі, тим кліматичним умовам, що вона відчуває, тим зіркам, що вона бачить...» [5, с. 44].

Природні умови впливають на мовну свідомість людей особливості сприйняття навіть таких універсальних явищ, як сприйняття кольору. Окрім того, що в мовних картинах світу існують різні кольорові гами, в різних мовних культурах закріплені власні асоціації, пов'язані з кольоровими позначеннями, які в чомусь співпадають, а в чомусь відрізняються одне від одного. Наприклад, по даним деяких дослідників, позначення жовтого кольору в росіян асоціюється з кульбабою, в українців – з соняхом, у французів – із золотом та жовтком яйця, в англійців, казахів і киргизів – із маслом, а в узбеків – із просом [5, с. 51].

На думку Ю. Д. Апресяна, вивчення наївних моделей світу істотно змінить методи й зміст опису мовних значень: якщо раніше мовні значення розглядалися як відображення фактів реальності, то нині, беручи до уваги наївні картини світу, що стоять за цими значеннями, їх можна пов'язувати з фактами реальності не прямо, а через відсилання до певних деталей у наївних картинах світу [1, с. 55].

Не можемо залишити поза увагою дослідження прямо протилежного спрямування щодо трьох зазначених напрямів, а саме, спостереження процесів зближення наївної й наукової картин світу, що переходить в утворення «наївно-наукової» ментальності (Г. Гачів), з одного боку, а з іншого – знаходження національно-специфічних особливостей у наукових картинах світу.

Висновки. Підводячи підсумки нашого дослідження, ми дійшли висновку, що кожна мова створює свою, притаманну тільки їй, «мовну картину світу», чим часто й ускладнює безпосередній процес сприйняття її іншими народностями. Один і той же зміст може по-різному сприйматися і бути основою для формування та розуміння різних трансформацій. Тому для перекладача важливо пам'ятати, що переклад – це взаємодія не лише двох мов, але й двох різних менталітетів [2, с. 68], а вивчення іноземної мови є придбанням нового погляду, зміною світосприйняття, адже мова людини представляє особливий світ, розташований між існуючим зовнішнім світом і тим внутрішнім світом, який замуровано всередині нас.

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо у дослідженні сучасної мовної картини світу як багаторівневої структури та її відображення в українській і англійській мовах.

Література:

1. Апресян Ю. Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания / Ю. Д. Апресян // Интегральное описание языка и системная лексикафия: Избранные труды. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1995. – Т. 2. – С. 55.
2. Дубичинский В. В. Монография: Лексические параллели / В. В. Дубичинский. Харьков, 1993. – 156 с.
3. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке / Г. В. Колшанский. – М.: Наука, 1990. – 105 с.
4. Ладо Р. Лингвистика поверх границ культур / Р. Ладо // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. XXV: Контрастивная лингвистика. – М., 1989. – С. 32–63.
5. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология / В. Н. Манакин. – К.: Знання, 2004. – 326 с.
6. Межидова С. М. О методологических принципах исследования личности / С. М. Межидова. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.psychology.az/about_methodological_principles.php
7. Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира / Б. А. Серебренников и др. – М.: Наука, 1988. – 215 с.
8. Хайдеггер М. Время и Бытие: Статьи и выступления: Пер. с нем. / М. Хайдеггер. – М.: Республика, 1993. – 447 с.
9. Boas F. The history of anthropology / F. Boas // Science. – 1904. – V. 20. – P. 73.

УДК 81.111'42

О. Ю. Качмар,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ДІЯЛЬНІСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ДИСКУРСУ: КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

У статті інтерпретовано дискурс із позицій репрезентаційного та діяльнісного стилів мислення. Висвітлено когнітивну основу дискурсу. Описано його базові когнітивні структури.

Ключові слова: дискурс, репрезентаційний, діяльнісний, когнітивний, інтерпретація.

В статье интерпретировано дискурс с позиций репрезентационного и деятельностного стилей мышления. Освещено когнитивную основу дискурса. Описаны его базовые когнитивные структуры.

Ключевые слова: дискурс, репрезентационный, деятельностный, когнитивный, интерпретація.

The article deals with the discourse interpretation based on representation and activity styles of thinking. The cognitive basis of discourse is also analyzed. Its basic cognitive structures are described in it.

Keywords: discourse, representation, activity, cognitive, interpretation.

Розвиток когнітивно-дискурсивної парадигми у мовознавчих студіях зосереджує увагу лінгвістів на аналізі механізмів мовленнєвого впливу, які регулюють комунікативну та соціальну поведінку людини. Мовлення при цьому розглядається як цілеспрямована посередницька діяльність між людьми, а власне дискурс виступає сполучуваною ланкою між суспільною комунікацією та всією сукупністю прагматичних, соціокультурних, психологічних та інших чинників, що закономірно виступають на перший план у лінгвістичних дослідженнях.

Мета статті – висвітлити діяльнісну інтерпретацію дискурсу в когнітивному аспекті.

Досягнення мети передбачає успішне виконання таких **завдань**:

- простежити зміни щодо трактування дискурсу з моменту введення його в термінологічний апарат лінгвістики;
- визначити особливості його тлумачення з позицій репрезентаційного та діяльнісного стилів мислення;
- описати основні аспекти діяльнісної інтерпретації дискурсу;
- охарактеризувати когнітивну базу дискурсу;
- виокремити його базові когнітивні структури.

Предмет дослідження – дискурс як комунікативна діяльність, **об'єкт дослідження** – базові когнітивні структури, що лежать у його основі.

Дискурс – це комплексне явище, висвітлене в працях таких видатних учених, як Н. Д. Арутюнова [1], М. Л. Макаров [12], А. П. Мартинюк [12, 14], В.З. Дем'янков [6], І. С. Шевченко [23; 24] та інші. Різні критерії покладені в основу дефініцій цього поняття. Актуальною наразі є тенденція до розгляду дискурсу як суто комунікативного або когнітивного явища.

У мовознавстві термін «дискурс» вперше використав у 1952 р. американський лінгвіст З. Харрис, який розглядав це поняття як один із аспектів дистрибутивного аналізу тексту із залученням до його опису соціокультурної ситуації [31, с. 1–2].

У 70-х роках поняття «дискурс» тлумачили з формалістських позицій, ототожнюючи з поняттям «текст» [26]. Згодом, під впливом теорії мовленнєвих актів, лінгвопрагматики та когнітивної лінгвістики дискурс чітко диференціюють із текстом у межах переходу від формалістського до функціонального підходу. Він набуває трактування комунікативної події чи ситуації в системній організації усіх наявних складників [1, с. 137; 2, с. 276–299; 4; 19; 25; 30; 32; 33; 37]. У такому розумінні дискурс можна трактувати як поняттєву основу будь-якої комунікації, прийнятої в межах культурного соціуму, а також як об'єкт сучасних лінгвістичних пошуків, що виявляє високий інтерактивний потенціал, суспільну релевантність і відображає нові синергетичні тенденції в науці про мову. Це своєрідна ситуативно зумовлена інтерактивна інтерсуб'єктна мовленнєво-розумова діяльність, метою якої є взаємна орієнтація у життєвому просторі на підставі набуття мовною формою семіотичної значущості [14, с. 12].

З опертям на вищезгадані визначення дискурсу [1, 2, 19, 25, 30, 32, 33, 37] переходимо до їх висвітлення відповідно до таких стилів мислення, як репрезентаційний та діяльнісний.

Репрезентаційний стиль мислення складає теоретичне підґрунтя **формального** та **функціонального** визначення дискурсу. Розбіжності між ними визначаються способом обґрунтування онтології об'єкта аналізу. З погляду формалістів,